

СПОЛУЧЕНІ ШТАТИ АМЕРИКИ ТА РОСІЙСЬКА ФЕДЕРАЦІЯ: ГЕОСТРАТЕГІЯ ВІДНОСИН

***Анотація.** Розглянуто ключові аспекти відносин між США та Росією у період після завершення холодної війни і до сучасності. Встановлено, що у перші роки постхолодного миру Російська Федерація взяла курс на зближення зі США для врегулювання низки безпекових питань, передусім скорочення арсеналів стратегічних наступальних озброєнь. Тоді Вашингтоном та Москвою було підписано документи, які декларували, що сторони більше не розглядають один одного у якості супротивників. Тим самим сторони взяли курс на встановлення стратегічного партнерства з метою попередження викликів нового світопорядку, зокрема міжнародного тероризму. Однак з'ясовано, що вже на поч. 2000-х років між сторонами виникла низка суперечностей, пов'язана із розширенням НАТО на схід та розгортання США системи протиракетної оборони (ПРО) в Східній Європі та на Далекому Сході. На думку російських військових експертів система ЄвроПРО здатна нівелювати російські стратегічні ядерні сили всієї європейської частини РФ аж до Уралу та порушити існуючий баланс у сфері стратегічних озброєнь на користь США. Ситуація ще більш ускладнилася із активацією зіткнень геостратегічних інтересів США та РФ на пострадянському просторі, апогеєм чого стало збройне втручання Росії в Грузію у 2008 р. та Україну у 2014 р.*

***Ключові слова:** США, Російська Федерація, геостратегія, міждержавні відносини, ПРО, НАТО, протистояння.*

Питання взаємин/суперечностей США та РФ у постхолодний період є чи не одним з ключових у становленні нового світового порядку, яке супроводжується перманентними кризами та конфліктами як на пострадянському просторі, так і в інших регіонах. Прикладом зазначеного став Близький Схід де втручання Росії в сирійський конфлікт лише ускладнило ситуацію із його врегулюванням. З'ясовано, що одразу після закінчення холодної війни США та Російська Федерація (як новий суб'єкт міжнародного права і спадкоємиця СРСР) встановили двосторонні дипломатичні стосунки. РФ на той час задекларувала те, що більше не розглядає США у якості геополітичного суперника. На той час РФ важливо було заручитися підтримкою Білого Дому у становленні як демократичної держави, що поважає ліберально-демократичні цінності, а також отримати доступ до західних кредитів і технологій за умов наростання соціально-економічної кризи. Не менш нагальним завданням для обох сторін було продовження діалогу щодо подальшого скорочення наступальних стратегічних ядерних арсеналів, відомого також як СНО, розпочатого в добу пізнього СРСР. Тож першочерговим завданням після краху Радянського Союзу як для нової Росії, так і США постала оптимізація двосторонніх стосунків з метою уникнення геополітичних криз та загострень у сфері глобальної безпеки. На цьому тлі дві ядерні наддержави взяли на себе зобов'язання гарантувати міжнародну безпеку й стабільність, передусім шляхом протистояння глобальним викликам постбіполярному світові.

Політиці двосторонніх відносин РФ та США присвячено низку як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників. Розпочнімо з аналізу праць

представників вітчизняної соціогуманітарної думки. Щодо стосунків Росії та США, а також їх політиці варто виділити досить інформативні наукові праці таких українських істориків та політологів як С. Галака [1], Б. Гончар [2], Ю. Гончар [3], Н. Городня [4], Є. Камінський [5], Б. Канцелярук [6], І. Коваль [7], О. Ковальова [8], О. Пархомчук [9], І. Погорська [10], Н. Погоріла [11], О. Потехін [12], Т. Рибченко [13], М. Рижков [14], П. Сіновець [15], С. Толстов [76], С. Юрченко [16] та ін. Роботи названих авторів стосуються двосторонніх відносин РФ і США зокрема щодо питань нерозповсюдження ядерної зброї, денуклеаризації та конверсії, інформаційної політика США та РФ, політики США щодо Російської Федерації та ряду інших аспектів. Еволюції позицій США щодо інтеграційних проектів Росії на пострадянському просторі присвячені праці С. Гвоздкова [17]. Роботи вказаних вчених дають уявлення про ядерну картину світу та участь Росії у підтримці системи ядерної безпеки. Дисертації та монографічні роботи А. Луценко [18], М. Мурашкіної [19], Н. Слободян [20], О. Шевчука [21] переважно висвітлюють суперництво Росії, Китаю та США в ЦА і Перській затоці.

У разі якщо говорити про західну політичну та історичну думку, то тут варто згадати фундаментальне дослідження американської професорки А. Стент, яка починаючи з 1991 р. намагається простежити, виявити та проаналізувати проблеми, що стали причиною того «Чому Америка і Росія не чують один одного» (М., 2015). Авторка вказує на боротьбу двох геополітичних парадигм щодо закріплення сфер впливу Росії та США. Разом з тим, про генезис та сутність геополітичного суперництва Росії із Заходом у сфері геостратегічних інтересів колишнього СРСР йдеться у публікаціях відомого американського політолога Р. Легвольда [22]. Відносно зацікавленості Росії у побудові світового хаосу та безладу заради збереження своєї «автономії» у зовнішній політиці висловлює свою думку згаданий політолог С. Коткін та згаданий професор Р. Саква; про новий виток загострення стосунків Росії із Заходом після анексії Криму у 2014 р. говорить американський політолог О. Мотиль [23]; про кібератаки Росії під час виборчої кампанії в США йдеться у статті французького експерта М. Нексона.

Стосовно конкретних аспектів взаємин двох ядерних наддержав варто назвати монографічне дослідження американського політолога Дж. Гудбі, який значну увагу приділяє проблематиці ядерного роззброєння у рамках діалогу СНО. Ретроспективний аналіз відносин Росії з НАТО проведено у статті Р. Кенета [24]. Витоки суперечностей між РФ та США відносно розширення НАТО на схід, зокрема за рахунок колишніх країн ОВД та Балтії, аналізує у своїй статті американський політолог М. Сароте та британський науковець М. Крамер, який звертає увагу на розпалювання Росією сепаратизму у пострадянських країнах як можливих потенційних кандидатах на членство в євроатлантичних структурах [25]. Необхідність вступу Росії до НАТО наприкінці 1990-х рр. обґрунтував у своїй статті американський політолог А. Страус; про співпадіння та розбіжність інтересів Росії й НАТО, які головно були пов'язані зі вступом до Альянсу країн ЦСЄ та Балтії, пише канадський політолог О. Фортен та вказаний Я. Бугайські; про неприйнятність для Росії вступу до НАТО України та Грузії відзначає у своїй монографії американський політолог Е. Румер; про конфлікт інтересів Росії і США довкола розміщення системи ПРО в Європі йдеться у роботах американських експертів К. Суїні та К. Рейфа; про намагання Росії дезінтегрувати Євросоюз йдеться у статті Т. Снайдера [26] та працях американського вченого Дж. Міршаймера, нідерландського професора М. Хааса, британського дослідника

Д. Аверре, брюссельської експертки В. Поп, болгарських вчених Д. Бечева і І. Крастьова, новозеландського науковця Дж. Хедлі [27] та ін.

Зважаючи на виділення невіршених раніше частин загальної проблеми, якій зокрема присвячується стаття, потрібно зауважити, що тематика американсько-російських стосунків потребує подальшої наукової розробки у зв'язку із подальшим їх загостренням та швидкою зміною глобальної геополітичної обстановки.

Метою даної статті є аналіз зіткнення російської та американської геостратегії у різних безпекових та геополітичних площинах.

Досягнення поставленої мети обумовлює вирішення наступних завдань:

– з'ясувати становлення російсько-американських відносин після краху біполярності та виокремити їх ключові завдання;

– проаналізувати ключові причини наростання суперечностей у відносинах між США та СРСР на поч. 2000-х рр.;

– розкрити сутність агресивної поведінки Росії у контексті її відносин зі США.

Першим серйозним кроком до прагматизації відносин двох ядерних держав після краху СРСР та світової соціалістичної системи стало підписання в лютому 1992 р. «Декларації про закінчення холодної війни» в Кемп-Девіді, якою закріплювався новий формат відносин та положення про співпрацю двох держав, які більше не розглядають одна одну як супротивників [28, с. 226]. У червні цього ж року Росією та США було підписано «Хартію російсько-американської співпраці і дружби», яка стала ще одним кроком до пом'якшення у відносинах обох сторін. Зазначений документ, по суті, регламентував партнерство двох держав через встановлення «кодексу поведінки» та широкого двостороннього діалогу задля забезпечення міжнародної стабільності та безпеки в обмін на підтримку Сполученими Штатами внутрішніх трансформацій у Росії. Усе ж допомоги від провідних міжнародних фінансових інституцій – МВФ та Світового банку (СБ), Росія тоді так і не отримала. З огляду на це РФ мала провести системні реформи у сфері забезпечення верховенства права, демократії та побудови ринкової ліберальної економіки [29, с. 442–443].

Одразу після розпаду СРСР Росія, як його правонаступниця, намагалася встановити рівноправні відносини із США та спільно формувати світоустрій, міжнародну систему безпеки та разом реагувати на глобальні виклики і загрози. Як зауважував креативний американський геостратег З. Бжезинський: «Після того, як американці запустили лозунг «про зріле стратегічне партнерство» між Вашингтоном і Москвою... Росії здалося, що відбувається формування російсько-американського кондомініуму, що прийшов на зміну колишньому суперництву. Таким чином, Росія буде не лише законною правонаступницею колишнього Радянського Союзу, але й *de-facto* партнером у світовому устрої, заснованому на істинному рівноправ'ї. Як не втомлюються стверджувати російські лідери, це означає не лише те, що інші країни світу мають визнати Росію рівною Америці, але й те, що жодна глобальна проблема не може обговорюватися чи вирішуватися без участі чи дозволу Росії» [30, с. 123]. Росія прагнула налагодження діалогу з Вашингтоном на рівних у врегулюванні ключових геополітичних безпекових питань [31, с. 18]. Приміром, перманентне втручання Росії у конфлікт на Балканах, в Україні та Сирії було спрямоване передусім на демонстрацію того, що США змушені так чи інакше мати справу з Москвою на Близькому Сході [32, с. 26]. Про це, зокрема, ще у 2009 р. зауважував професор Колумбійського університету Р. Легвольд: «Російські лідери обґрунтовано вимагають надання їм реального

голосу під час критичних міжнародних обговорень, а також можливості самим визначати національні інтереси Росії» [33, с. 83].

Розглядаючи відносини РФ зі Сполученими Штатами, варто звернути увагу на тотальну асиметрію потенціалів двох держав та їх можливості проектувати свій геополітичний вплив у світі. За фактичної відсутності в Росії «*soft power*» у класичному її розумінні, вона змушена вдаватися до обмеженого використання військової сили. Росія зацікавлена у підриві перехідного світопорядку та проектуванні керованого світового хаосу, де б вона посіла ключове місце в управлінні такою нестабільністю – тобто координацією переходу транзитивної світ-системи із одного нестабільного стану в інший [34].

Одним із завдань для РФ було продовження переговорів зі США, розпочатих ще за часів СРСР, щодо контролю та скорочення ядерного озброєння з метою встановлення і підтримки стратегічної стабільності. Реальні кроки щодо скорочення ядерного озброєння двох держав стартували на початку 1990-х рр. Так, Договір СНО-1, підписаний Дж. Бушем-старшим та М. Горбачовим у липні 1991 р., передбачав скорочення для кожної зі сторін засобів доставки ядерних боєзарядів на 30–40 % або до 1,6 тис. одиниць носіїв та 6 тис. боєголовок у межах так званої стратегічної тріади [35]. Упродовж 1993–2010 рр. було підписано ще два договори (СНО-2 та СНО-3) про скорочення стратегічних наступальних озброєнь до 1500–1675 одиниць ядерних боєзарядів та до 500–1100 од. носіїв [36–40]. У 2002 р. США вийшли з Договору ПРО, а тому у відповідь Росія заявила про припинення зобов'язань щодо Договору СНО-2. Вихід США із договору був насамперед пов'язаний із їхніми намірами щодо розширення власної системи ПРО в Європі. Як тимчасова альтернатива, Вашингтоном було запропоновано Договір про скорочення наступальних потенціалів (СНП), котрий було укладено цього ж року. Договір СНП, що став перехідною альтернативою до відновлення діалогу щодо СНО [41].

Водночас заява МЗС РФ у 2012 р. про те, що «...програма «Нанна – Лугара» (спрямована на сприяння утилізації ядерних боєзарядів та часткове списання боргів Москві – *О.К.*) та пропозиції США з її продовження більше не відповідають інтересам Москви», по суті призупинила процес скорочення та утилізацію ядерних боєголовок в РФ [42]. Отже, подібна позиція російського політикуму жодним чином не сприяє діалогу щодо подальшого скорочення стратегічних наступальних озброєнь, який до того ж унеможлиблюється обопільною недовірою між сторонами. Більше того, Росія, навпаки, останнім часом намагається вдаватися до нарощування ядерних озброєнь у контексті прийняття на бойове чергування десятків новітніх балістичних міжконтинентальних ракет [43]. Усе це знижує глобальну безпеку на тлі кризи світового порядку, що, зокрема, підтверджує заява В. Путіна про готовність Росії застосувати ядерну зброю під час анексії Криму за умов сценарію протистояння із країнами НАТО [44]. Нині у разі, якщо США розпочнуть реалізацію програм масштабного ядерного переозброєння, то Росія змушена буде втягнутися у гонку озброєнь, яку виграти в умовах економічної рецесії у Кремля немає жодних шансів. Загалом же Росія спровокувала ситуацію, коли вона вже незабаром змушена буде вести переговори про скорочення ядерних озброєнь з край на вигідних для себе позицій [45].

Тим часом РФ виступила із критикою ідеї США щодо стратегії виокремлення країн «осі зла», оскільки це давало можливість США на свій розсуд застосовувати силу до тих держав, які можуть, на думку Вашингтона, нести загрозу

цивілізованому світу через підтримку тероризму та виробництво зброї масового ураження, насамперед хімічної та біологічної. Причиною подібного занепокоєння з боку Росії було те, що РФ потенційно ризикує потрапити до «чорного списку» країн, які несуть загрозу глобальній безпеці [46]. На думку Д. Треніна, Кремль дедалі частіше розглядає воєнну політику США як цілковито антиросійську. У військових колах РФ починає активно відроджуватися образ супротивника/агресора США, від якого Росія має захищатися у такий спосіб, як це було за радянських часів [47].

Надзвичайно гострим тоді ще в радянсько-американських відносинах було питання місця об'єднаної Німеччини в НАТО, що фактично стало точкою відліку подальшого розширення Альянсу та в підсумку різко загостило відносини вже Російської Федерації зі Сполученими Штатами. Зрештою, М. Горбачов тоді дав згоду Дж. Бушу-старшому на вступ об'єднаної Німеччини до НАТО (яке відбулося 3 жовтня 1990) за умов поступового виведення радянських військ із її східних земель упродовж чотирирічного терміну [48]. Під час процесу об'єднання Німеччини радянському лідеру не було надано жодних офіційних чи будь-яких документально підтверджених гарантій того, що НАТО не буде розширюватися на схід. Виступаючи проти розширення НАТО, Росії пізніше фактично нічого не залишалось, як апелювати до усних гарантій, зроблених США у 1989–1990 рр. щодо обмеження сфери діяльності Альянсу Західною та Центральною Європою [49, с. 33].

За всього, РФ не полишала надії зблизитися з НАТО на рівноправних засадах у період так званого медового місяця російсько-американських відносин. Принаймні, на 1992 р. РФ навіть не відкидала плану вступу до НАТО, про що, зокрема, заявляв російський президент Б. Єльцин: «...Росія розділяє цілі Північноатлантичного союзу і саме це є основною причиною її бажання вступити до НАТО» [50, с. 51]. Американський політолог А. Страус, який координував питання вступу до НАТО країн Східної Європи та Росії, обґрунтовував механізм вступу РФ до Альянсу синхронно з її сусідами, з огляду на те, що останнє могло б стати благом для всіх сторін, а малим країнам було б таким чином надано гарантії неповернення до минулого. Росії ж, відповідно до цієї стратегії, мав бути гарантований загальний простір безпеки в її колишній імперії, а приєднання до євроатлантичних структур повинно б сприяти її загальній демократизації. Більше того, вступ Росії до НАТО розглядали на Заході вже у 1990-х рр. як механізм балансування впливу Китаю як нового геополітичного центру. Зі свого боку, Москва вбачала в НАТО потенційний інструмент захисту від можливих китайських геополітичних амбіцій на російському Далекому Сході [50, с. 61].

З 1994 р. було започатковано програму «Партнерство заради миру» (ПЗМ) і до літа цього року до неї приєдналися понад 20 країн ЦСЄ, у тому числі і члени СНД. 22 червня 1994 р. до програми приєдналася й Росія. Паралельно було складено графік виведення російських військ із країн ЦСЄ – Польщі, Угорщини, Чехії та Словаччини. У серпні 1994 р. останні російські військові частини залишили східні землі Німеччини. Американська стратегія щодо НАТО стала квінтесенцією фундаментальних розбіжностей між РФ і провідними західними країнами з питань безпеки на євроатлантичному просторі. Утім, США так і не надали тоді чіткого сигналу Москві щодо того, що Росія буде якимось чином залучена до процесу розширення НАТО на партнерських засадах [51, с. 155–156]. До того ж, у 1993 р. Росія була ще не проти вступу до НАТО Польщі, попри заяву міністра закордонних

справ А. Козирєва про те, що вся східноєвропейська зона залишається сферою життєво важливих інтересів Росії.

Однак у 1996 р., коли Вашингтон вирішив зробити розширення НАТО центральним завданням політики Америки зі створення безпечної європейської спільноти, Росія зайняла досить жорстку позицію стосовно колишніх сателітів СРСР, особливо із приходом до МЗС РФ Є. Примакова [30, с. 125]. Саме за рахунок східноєвропейських країн Росія мала стратегічні плани щодо створення буферної зони між сферами впливу, відповідно – США в Європі та Росії на пострадянському просторі. Зважаючи на це, «рух» НАТО на схід і звуження нейтральних зон розцінювали в Москві не інакше як основну загрозу російським геостратегічним інтересам [52, с. 3–13].

Під час зустрічі Б. Єльцина та У. Клінтона в Гельсінкі у 1997 р. російський президент запропонував лідеру США своєрідну негласну угоду, яка би допускала вступ до НАТО тільки колишніх членів ОВД, однак не пострадянських республік, передусім країн Балтії. У. Клінтон не погодився з такою пропозицією, мотивуючи появою в Європі нового розколу – тепер уже «...між західним простором, що розширився, та простором колишньої радянської імперії, яка звузилася». В обмін на непротивлення розширенню Альянсу президент США пообіцяв тоді Б. Єльцину підтримку при вступі до «Великої сімки» [53, с. 570]. Зрештою, першими позитивними підсумками тогочасних двосторонніх відносин між Москвою та Вашингтоном стало прийняття РФ до клубу G-7 у травні 1997 р. та підписання Основоположного акту про співпрацю між РФ і НАТО від 27 травня того ж року. Провідною ціллю зазначеної угоди стала програма адаптації Росії до специфіки діяльності Альянсу в контексті оптимізації співпраці сторін. Також сторони неофіційно домовилися про нерозміщення Альянсом ядерної зброї на території колишніх країн – членів ОВД [54].

Північноатлантичний Альянс, як відомо, розглядає Росію як союзника в боротьбі з міжнародним тероризмом та екстремізмом, а також партнера в розв'язанні проблем нерозповсюдження ЗМЗ. Крім того, інтереси РФ і США збігаються щодо низки таких проблем глобальної безпеки, як ядерні програми Ірану та КНДР, зміна клімату, поширення хвороб і бідності тощо. Проте в зоні особливої відповідальності (пострадянського простору) простежується конфлікт геостратегічних інтересів двох держав. Значні суперечності сторін зберігаються у Східноєвропейському регіоні. Так, у 1999 р. під час чергового – четвертого розширення НАТО, його членами стали Угорщина, Польща та Чехія, які свого часу були членами ОВД. РФ розцінила такі дії як порушення домовленостей, досягнених у ході процесу об'єднання Німеччини. Власне ж розширення НАТО на схід розглядається Москвою як підризок присутності Росії у країнах ЦСЄ та її геополітичного статусу [55]*.

Чергове ситуативне зближення Росії зі США відбулося після терористичних атак вежі Всесвітнього торговельного центру у Нью-Йорку 11 вересня 2001 р. Тоді В. Путін був чи не першим, хто запропонував Дж. Бушу свої «добрі послуги» в боротьбі з міжнародним тероризмом як новим викликом світовій безпеці. Саме в

---

* З початку 2000-х рр., коли Москва усвідомила свою геостратегічну помилку щодо алгоритму розширення сфери впливу НАТО, дискурс ведеться в контексті того, що Радянському Союзу варто було би тоді запропонувати варіант виходу ФРН із НАТО в обмін на об'єднання Німеччини вже як нейтральної держави, що на думку російських експертів зупинило би просування Альянсу на схід.

цих подіях Росія вбачала свій черговий шанс з утвердження одного із впливових геополітичних центрів багатопольярного світу. До ініційованої США антитерористичної коаліції було залучено і Росію, яка також намагалася узяти посильну участь у нейтралізації ісламського фундаменталізму в Афганістані. Необхідність останньої, як уже зауважувалося, було пов'язане з дотичністю кордонів цієї держави із країнами ЦА, з якими в Москві була домовленість щодо спільного захисту зовнішніх кордонів СНД. Проте в підсумку, РФ не брала участі в бойових діях проти руху «Талібан», а обмежилася наданням свого повітряного простору та військово-технічної допомоги Альянсу [56]. Додамо, що і з приходом нової адміністрації Д. Трампа, ключовим фактором оптимізації російсько-американських відносин стала саме стратегічна перспектива спільної боротьби проти світового тероризму в особі ІДІЛ.

Зрештою, у 2001 р. після доступу НАТО до транспортної інфраструктури країн ЦА були розморожені відносини Альянсу з Росією, а 30 травня 2002 р. з підписанням «Декларації відносин Росія – НАТО: нова якість» («Римська декларація») була створена Рада Росія – НАТО [57]. Однак згодом лідери Північноатлантичного Альянсу підтвердили, що розширення НАТО на схід відбудеться в заздалегідь визначені терміни, незважаючи на участь Росії в антитерористичній коаліції проти режиму «Талібан» в Афганістані. У квітні 2004 р. було прийнято сім нових членів НАТО [58, с. 665].

Москва досить хворобливо відреагувала на п'яте розширення Північноатлантичного Альянсу у 2004 р., під час якого членства у ньому, окрім Болгарії, Румунії, Словаччини та Словенії, набули і країни Балтії, що означало вже просування інфраструктури НАТО на пострадянський простір. Застереженням для Москви стала у 2005 р. заява держсекретаря США К. Райс, яка зауважила, що Росія має визнати наявність у США законних інтересів на пострадянському просторі з її стратегічними партнерами [59]. Своїми діями Москва намагається ослабити НАТО через недопущення приєднання сусідніх країн до Альянсу, поширення його інфраструктури на терени пострадянського простору, нейтралізацію просування «м'якого впливу» на пострадянські країни з боку ЄС, а також нівелювання та дискредитацію діяльності ліберально-демократичних інституцій у Європі, на кшталт ОБСЄ [60].

У квітні 2008 р. відбувся Бухарестський саміт Північноатлантичного Альянсу, під час якого, зокрема, йшлося про перспективи членства України та Грузії, що, звісно, не могло не служити додатковим геополітичним подразником для Росії, від імені якої В. Путін, тодішній прем'єр-міністр, заявив про неприйнятність майбутнього членства України та Грузії в НАТО, оскільки це, за його словами, несе безпосередню загрозу безпеці та стратегічним інтересам Росії [61, с. 10]. Саме це стало однією з причин неприхованої російської агресії по відношенню до Грузії у серпні 2008 р. з метою підтримки сепаратистських республік – Абхазії та Південної Осетії та перешкодження зближенню Грузії з НАТО. Разом із тим, члени – засновники НАТО продемонстрували, що в майбутньому Росія не матиме права вето на рішення стратегічних питань, пов'язаних із набуттям членства новими країнами. Кремль свого часу також засуджував плани Вашингтона з розміщення в Північному та Балтійському морях системи перехоплення іранських ракет середньої і меншої дальності, розцінюючи це не інакше, як загрозу Росії [62]. Попри те, що у 2009 р. відбулася чергова – шоста хвиля розширення НАТО із прийняттям до нього Албанії та Хорватії, Вашингтон намагався будувати

відносини з Росією із чистого аркуша, а лідери Росії та США – відповідно Д. Медведєв та Б. Обама розглядалися світовою громадськістю як представники нового покоління, які, зрештою, могли би знайти конструктив у відносинах двох великих держав.

Починаючи із 2014 р., двосторонні стосунки між двома державами різко погіршилися з розгортанням кризи довкола України. З огляду на це, НАТО турбує Росію не стільки як військово-політичний блок, а переважно через те, що Альянс служить як цивілізаційна сила та полюс тяжіння для низки пострадянських країн, які, з одного боку, вбачають можливість оптимізації своєї національної безпеки лише під парасолькою НАТО, а з іншого, можливість долучитися до ліберально-демократичних цінностей західного світу, адже саме членство в НАТО служило для багатьох країн Східної Європи своєрідною «перепусткою» до набуття членства в ЄС. Варто також виокремити дисонанс суперечностей, які випливають зі стратегій Росії та Заходу щодо подальшого розширення НАТО на схід. Скажімо, якщо Росія розглядає розширення НАТО насамперед як загрозу своїй безпеці та трактує цей процес як відверто ворожий крок щодо себе, то на Заході доводять, що саме розширення Північноатлантичного Альянсу забезпечить зміцнення зони безпеки та стабільності «від Ванкувера до Владивостока». Окремі представники європейського істеблішменту також намагаються тиражувати ідею про мирне співіснування двох безпекових блоків – НАТО та ОВД [61, с. 8].

З метою запобігання сценарію дестабілізації в Балтійському субрегіоні Північноатлантичний Альянс нарощує свою військову присутність у Східній Європі, що може лише підтверджувати доктрину Х. Маккіндера стосовно надзвичайної її геополітичної важливості та ролі плацдарму для поширення впливу на Євразію. Крім того, у вересні 2014 р. на саміті НАТО Росію вперше із часів холодної війни було визнано «загрозою для Альянсу та європейської безпеки» [63]. Саме така заява фактично започаткувала додаткове розміщення на ротаційній основі американських військових контингентів та об'єктів НАТО у Прибалтиці, Польщі, Румунії та Болгарії. Також Вашингтон планує посилити східний геополітичний фланг НАТО за рахунок розміщення в зазначених країнах американської танкової бригади [64].

Етапним у російсько-американських стосунках став дискурс щодо розгортання Сполученими Штатами системи ПРО в ЦСЄ, який активізувався із 2007 р. під приводом імовірної загрози з боку Ірану та Північної Африки. У свою чергу, російські експерти порівнювали розгортання системи ЄвроПРО у Східній Європі зі спікменівською стратегією «Зашморг анаконди», зазначаючи, що: «...біля кордонів РФ уперше буде розміщений стратегічний об'єкт збройних сил США, що діє в тісному взаємозв'язку з потужними угрупованнями передового базування, які входять до складу нового контрастового потенціалу США. З урахуванням наявних загроз з боку Північної Кореї Вашингтон коригував і географію перспективного розміщення системи ПРО в Ізраїлі, Румунії, Болгарії, Туреччині, Саудівській Аравії, Грузії, Індії, Пакистані, Монголії, Японії, Австралії» [65, с. 116].

США роблять заяви щодо розміщення системи ПРО в Південній Кореї у відповідь на дії КНДР з випробувань балістичних ракет. У свою чергу, Росія таку геостратегію трактувала як створення замкнутого протиракетного кільця. За такої ситуації, розгортання ПРО в Європі трактується російським істеблішментом як еквівалент стримування її ядерного потенціалу. Плани щодо розгортання ЄвроПРО у Чехії та Польщі стали одним із мотивів для підписання В. Путіним у липні

2007 р. указу про призупинення дії Договору про звичайні збройні сили в Європі (ДЗЗСС від 1990) до кінця зазначеного року в односторонньому порядку. Також у відповідь на розташування системи ПРО у Східній Європі РФ навіть погрозувала націлити свої ядерні ракети на військові об'єкти в Європі, а колишнім своїм сателітам висловила те, що вони першими потраплять під російський ракетний удар. Саме тому президентом Д. Медведєвим у 2008 р. та 2011 р. було зроблено відповідні заяви про розгортання тактичних ядерних ракетних комплексів «Іскандер» у Калінінградській обл. та Білорусі у відповідь на розміщення ЄвроПРО [66]. Останнє має служити додатковим засобом тиску на Польщу, Чехію та Прибалтику, як країни, що перспективно погодили надання своєї території для розміщення американських протиракетних систем [67].

Водночас російський президент тоді заявив про можливий варіант виходу РФ із договору СНО-3 [68]. Також Росія неодноразово робила заяви про розгортання в Калінінградській обл., як у своєрідному геостратегічному тилу НАТО, новітнього зенітно-ракетного комплексу С-400 «Тріумф» з дальністю знаходження цілі до 400 км. У 2016 р. РФ було ухвалено рішення про дислокацію в Калінінградській обл. берегових протикорабельних систем «Бастіон» для контролю територіальних вод. З допомогою цих систем Росія технічно здатна блокувати Данські протоки для ВМС НАТО в разі її агресії проти Прибалтійських країн. Також зазначений комплекс може охопити всі можливі цілі на території Польщі [69].

Загалом же система ЄвроПРО, на думку російських військових фахівців, здатна нівелювати російські стратегічні ядерні сили всієї європейської частини РФ аж до Уралу та порушити існуючий баланс у сфері стратегічних озброєнь на користь США. До того ж, цю систему планували розміщувати в колишніх країнах ОВД, що із психології та російської геополітики було для Москви категорично неприйнятним. За таких обставин російські ядерні сили, за твердженням окремих військових експертів, втрачають статус засобу стримування потенційних загроз для РФ [70]. Проте адміністрація Б. Обами, не бажаючи далі ускладнювати й так украй загострені відносини з Москвою, усе ж відмовилася від розміщення радарів у Чехії та ракет-перехоплювачів у Польщі [71].

Питання зміцнення системи ПРО в Європі було вкотре актуалізовано з розгортанням «гібридної агресії» проти України, анексії Криму (де РФ розмістила новітні озброєння, здатні нести ядерні боєзаряди) та з початком участі Росії в сирійському конфлікті. Таким чином, мережа ПРО в Європі покликана тепер забезпечити США та їх союзників від російських міжконтинентальних ракет. Кроком до цього стало розгортання у 2016 р. на бойове чергування в Румунії наземного комплексу «Aegis Ashore» з метою перехоплення ракет різного класу. Не випадково у відповідь на чергову актуалізацію питання розміщення системи ПРО у Східній Європі В. Путін зробив заяву щодо можливостей російських військ за лічені тижні захопити столиці східноєвропейських країн. Тим часом США з великою ймовірністю будуть проштовхувати проект побудови ешелонованої системи ПРО задля стримування країн-ізгоїв. Згідно із заявами Москви, до 2020 р. система ПРО буде охоплювати близько 1000 ракет наземного та морського базування як у Європі, так і в Азії з метою стримування Росії та Китаю [72]. Зважаючи на це, РФ формує стратегію кооперації спільних дій із Китаєм, виступаючи, таким чином, проти порушення балансу сил у світі, яке за словами Москви та Пекіна несе побудова глобальної системи ПРО під егідою США.

Мається на увазі те, що Вашингтон зберігає наміри щодо розміщення елементів системи ПРО як у Європі, так і на території країн – союзниць в АТР. Зокрема, ідеться про подальше розгортання в Південній Кореї та Японії протиракетних комплексів «ТНААД» з метою запобігання пусків балістичних ракет з боку КНДР [73].

Із приходом у Білий дім Б. Обами у 2009 р. розпочалася нова сторінка двосторонніх відносин, іменована як чергове «перезавантаження», автором якого був тодішній віце-президент Дж. Байден*. Усе це мало, зрештою, продемонструвати прагнення США повернути відносини з Росією в русло прагматизму та позбутися на пострадянському просторі комплексу політики «гри з нульовою сумою», про що було заявлено Дж. Байденом під час офіційного візиту до Києва 21 липня 2009 р. [74]. Ключовими досягненнями російсько-американських відносин у 2012 р. став вступ Росії до СОТ та скасування дії поправки Джексона – Веніка, що була введена ще в 1974 р. проти СРСР та передбачала заборону надання режиму найбільшого сприяння в торгівлі й отримання доступу до міжнародної системи кредитування у зв'язку з обмеженням прав на еміграцію громадян єврейської національності [75].

Ревізіоністська політика Росії щодо зміни світового порядку збіглася із послабленням глобального геополітичного впливу США та розмиванням їхньої «*soft power*» у сенсі поширення ліберально-демократичних цінностей. На думку окремих експертів, задля демонстрації своєї геополітичної ваги РФ може навіть вдатися до завдання обмеженого ядерного удару за умов участі в регіональних конфліктах, на кшталт сирійського. Саме з метою заперечення домінуючої ролі Вашингтона, однополярної світ-системи та західних безпекових інституцій Росія пішла на цілеспрямоване загострення відносин із США та НАТО ціною порушення низки міжнародно-правових нормативів [76, с. 31].

Також РФ останнім часом здійснює активне втручання в інформаційний простір США. Зокрема, з боку американських спецслужб лунала інформація та розгорівся скандал про кібератаки на виборчий штаб Х. Клінтон з метою змінити ситуацію на користь республіканця Д. Трампа [77]. Росія намагається здійснювати непрямий вплив на політику США через лояльних до неї осіб в адміністрації президента Д. Трампа, зокрема таких як экс-радник з безпеки М. Флінн, що свого часу працював на телеканалі «Russia Today», а також колишній президент відомої енергетичної компанії «ExxonMobil» та нинішній держсекретар США Р. Тіллерсон, який ще донедавна виступав проти антиросійських санкцій, вважаючи їх неефективними [78].

---

* Американська професорка А. Стент вважає, що у відносинах між Росією та США у постхолодний період відбулося не одне, а цілих чотири «перезавантаження». Першим «перезавантаженням» варто вважати зближення РФ і США під час завершення президентського терміну Дж. Буша-старшого у 1993 р., коли були прийняті реальні кроки до усунення ядерної небезпеки після розпаду СРСР; друге «перезавантаження» відбулося з приходом у Білий дім У. Клінтона, яке передбачало істотну участь США у трансформації російської економіки та політичної системи; третє «перезавантаження» відбулося після терактів в Нью-Йорку 11 вересня 2001 р., коли обидві держави виявили солідарність у боротьбі з міжнародним тероризмом як новим викликом міжнародній безпеці; четверте «перезавантаження» пов'язано з початком президентства Д. Медведєва у РФ з 2008 р. та Б. Обами у США з 2009 р. Обидва політика відзначилися спробою вибудувати відносини двох держав із позиції прагматизму. Останнє перезавантаження тривало 2012 р. – тобто до повернення у президентське крісло В. Путіна.

Колишній головнокомандувач НАТО в Європі Ф. Бридлав в одному з виступів назвав Росію «екзистенційною загрозою» для США, їхніх союзників та всього світового порядку. Генерал визнав, що попри високий рівень збройних сил НАТО в Європі, військові недостатньо підготовлені до нових викликів сучасності, зокрема і до російської «гібридної агресії». У зв'язку із цим, генерал надав перевагу посиленню позицій НАТО у Східній Європі, аргументуючи такий крок агресивними діями Москви [79]. Водночас було обмежено дію Основного положення акта Росія – НАТО та фактично згорнуто безпекову співпрацю Альянсу з РФ. За анексію Криму та «гібридне вторгнення» до південно-східної України проти РФ країнами Заходу, а також Японією та Австралією були введені санкції, внаслідок яких Росія лише у 2014 р. втратила близько 100 млрд дол. За прогнозами російської Вищої школи економіки за період 2014–2017 рр. РФ може втратити внаслідок дії санкцій близько 600 млрд дол [80].

Досить потужним іміджевим ударом Заходу по Росії стало її усунення у 2014 р. із клубу держав G-8. Окрім того, були введені санкції проти низки компаній РФ, зорієнтованих переважно на експортну продукцію та багатьох російських чиновників, які підтримали анексію Криму та є причетними до війни на Донбасі [81]. Уведення чергових санкцій улітку 2017 р. проти РФ Сполученими Штатами і Євросоюзом відбулося синхронно з введенням таких обмежень проти КНДР та Ірану. Останнє стало свідченням того, що Росію Захід *de-facto* вніс до категорії країн-ізгоїв. Проте введені Заходом антиросійські санкції докорінно не змінюють поведінки РФ на міжнародній арені, а відтак стратегічні здобутки для Москви є пріоритетнішими за економічні вигоди.

Загалом же, як стало зрозуміло, Захід виявився неготовим до дій В. Путіна в Україні та частково в Сирії. Проте, як стверджує ще один американський аналітик, професор Принстонського університету С. Коткін: «...військова перевага в регіоні (Євразійському. – О.К.) й економічні важелі впливу в Євразії не гарантують Росії стійкого великодержавного статусу» [34]. Після вторгнення РФ в Україну у 2014 р. розпочався новий виток загострення протистояння між Росією і США. При цьому такий крок не приніс Росії нічого, окрім того, що й так перебувало під її фактичним контролем – проросійські Крим та Донбас [23]. На засіданні Ради безпеки РФ від 22 липня 2014 р. В. Путіним були виголошені тези про те, що Захід не враховує інтереси Росії та розмовляє мовою ультиматумів, маючи на увазі запровадження санкцій [82].

Таким чином, що із крахом СРСР Росія взяла курс на зближення із США та Заходом, оскільки потребувала значних кредитів та інвестицій в умовах трансформації економіки та переведення її із планової на ринкову модель. Відносини зі Сполученими Штатами за весь постхолодний період набули характеру маятникової циклічності, змінюючи перебалансування та потепління черговим загостренням. Насамперед, оптимізації та поліпшенню стосунків РФ і США сприяв діалог у межах СНО, який покликаний був виробити механізм перманентного скорочення ядерних наступальних озброєнь. Утім, погіршення двосторонніх відносин було пов'язане передусім із початком реалізації США стратегії з розміщення систем ПРО у країнах ЦСЄ та розширенням НАТО на схід. Останнім часом стосунки РФ та США набули свого піку погіршення за весь період постбіполярності, насамперед через агресивну російську політику на пострадянському просторі, Близькому Сході на Балканах тощо. Виходячи з означеного можна стверджувати, якщо США стоять на варті світового порядку, то

Росія своїми діями намагається підірвати транзитивний світопорядок через проектування хаосу та нестабільності.

Література

1. Галака С.П. Проблема нерозповсюдження ядерної зброї у міжнародних відносинах / С. Галака – К.: ВПЦ «Київський університет», 2002. – 278 с.
2. Гончар Б.М. Регіональні пріоритети зовнішньої політики адміністрації Барака Обама / Б. Гончар // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – 2013. – Вип. 112. – Ч. 1. – С. 36–44.
3. Гончар Ю.Б. Еволюція політики США щодо інтеграційних процесів у Західній Європі (кінець 80-х – 90-ті роки): автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.02 / Ю.Б. Гончар. – К., 1997. – 24 с.
4. Городня Н.Д. Східна Азія у зовнішній політиці США (1989–2013 рр.) / Н. Городня. – К.: Прінт-Сервіс, 2014. – 526 с.
5. Камінський Є.Є. Світ переможців і переможених. Міжнародні відносини і українська перспектива на поч. ХХІ ст. / Є. Камінський. – К.: Центр вільної преси, 2008. – 336 с.
6. Канцелярук Б.І. Східноєвропейська дилема Америки / Б. Канцелярук. – К.: Ін-т світової економіки та міжнародних відносин НАН, 1995. – 200 с.
7. Коваль І.М. Концептуальне оформлення східноєвропейської політики США на початку процесу глобальних трансформуваль: автореф. дис. ... д-ра політ. наук: 23.00.04 / І.М. Коваль. – К., 2000. – 35 с.
8. Ковальова О.І. Російська військово-стратегічна загроза домінуванню США в Латинській Америці: наміри та реальність / О.І. Ковальова // Міжнародні відносини. Серія «Політичні науки». – 2015. – №5. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/2515/2245 (дата звернення: 18 листопада 2017 р.) – Назва з екрану.
9. Пархомчук О.С. Системна еволюція міжнародних відносин і процеси демілітаризації та конверсії / О. Пархомчук. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2006. – 194 с.
10. Погорська І.І. Міжнародно-політична дія американського глобалізму: автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня докт. політ. наук: 23.00.04 / І.І. Погорська. – Київ, 2010. – 32 с.
11. Погоріла Н. Стратегії національної безпеки США за президентства Б. Обама [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://uaforeignaffairs.com/ua/ekspertna-dumka/view/article/strategiji-nacionalnoji-bezpeki-ssha-za-prezidentstva-b> (дата звернення: 18 листопада 2017 р.) – Назва з екрану.
12. Потехін О.В. США: приєднання імперської парадигми / О. Потехін, І. Ветринський // США і світ ХХІ століття: кол. Монографія / Під ред. Ю. Пахомова. – К.: Центр вільної преси, 2013. – С.144–164.
13. Рибченко Т.О. Зовнішня політика адміністрації президента США Б. Обама щодо Російської Федерації: автореф. дис. ... канд. політ. наук: 23.00.04 / Т.О. Рибченко. – К., 2011. – 20 с.
14. Рижков М.М. «Grand Strategies»: актуалізація американського досвіду стратегічного планування / М. Рижков. – К.: Вид-тво «Алькор», 2006. – 247 с.
15. Сіновець П.А. Ядерне стримування в політиці США і Росії в постбіполярний період: автореф. дис. ... канд. політ. наук: 23.00.04 / П.А. Сіновець. – К., 2004. – 20 с.
16. Юрченко С.В. Геостратегія США в процесі становлення глобальної держави: автореф. дис. ... д-ра політ. наук: 23.00.04 / С.В. Юрченко. – К., 2001. – 36 с.
17. Гвоздков С. Зони нестабільності на теренах СНД як інструмент реалізації геополітичних цілей Росії / С. Гвоздков // Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка. Серія: Історія. – 2014. – Вип. 1. – Ч. 3. – С.88–92.
18. Луценко А.В. Стратегії «м'якої сили» в геополітиці Сполучених Штатів Америки, Європейського Союзу та Російської Федерації: автореф. дис. ... канд. політ. наук: 23.00.04 / А.В. Луценко. – К., 2010. – 20 с.
19. Мурашкіна М.З. Взаємодія та суперництво Росії, США і Китаю в Центральній Азії: автореф. дис. ... канд. політ. наук: 23.00.04 / М.З. Мурашкіна. – Миколаїв, 2015. – 20 с.
20. Слободян Н.В. Сполучені Штати Америки та Російська Федерація в Перській затоці: союзники – суперники / Н. Слободян. – К.: ООО «Поліграф плюс», 2014. – 396 с.
21. Шевчук О. Китай між США та Росією: геостратегічні відносини / О. Шевчук. – Миколаїв: Іліон, 2008. – 447 с.

22. Legvold R. Russian Foreign Policy During Periods of Great State Transformation / R. Legvold // In Book: Russian Foreign Policy in the Twenty-first Century and the Shadow of the Past. – New York: Columbia University Press, 2007. – P. 77–144.
23. Мотиль О. Наступні 25 років для України: виклики і цілі [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://gazeta.ua/blog/49187/nastupni-25-rokiv-dlya-ukrayini-vikliki-i-cili> (дата звернення: 18 листопада 2017 р.) – Назва з екрану.
24. Kanet R. NATO and Russia: A Perpetual New Beginning / R. Kanet, H. Larive // Perceptions. – 2012. – Vol. XVII. – No 1. – P. 75–96.
25. Kramer M. NATO, the Baltic states and Russia: a framework for sustainable enlargement / M. Kramer // International Affairs. – 2002. – Vol. 78. – No 4. – P. 731–756.
26. Snyder T. The Real Reason Russia Is ‘Helping’ Syria / T. Snyder // Time. – 2015. [Electronic resource] – Mode of Access: <http://time.com/4054941/putin-russia-syria> (Last Access: 19 th November 2017). – Title from the Screen.
27. Headley J. Russia and the Balkans: Foreign Policy from Yeltsin to Putin / J. Headley. – New York: Columbia University Press, 2008. – 552 p.
28. Декларация о завершении холодной войны // Внешняя политика России: сб. док. (1990–1992) / Под. ред. А.С. Чернышева. – М.: Междунар. отношения, 1996. – С. 225–226.
29. Хартия российско-американского партнерства и дружбы // Внешняя политика и безопасность современной России (1991–1998): хрестомат. в 2 т. / сост. Т.А. Шаклеина. – М.: МОНФ, 1999. – Т. 2: Документы. 1999. – С. 442–447.
30. Бжезинский З. Великая шахматная доска. Господство Америки и его геостратегические императивы / З. Бжезинский. – М.: Междунар. отношения, 1998. – 256 с.
31. Михеев В. Восточноазиатская «многополярность»: треугольник «Россия – Китай – США» / В. Михеев // Мировая экономика и международные отношения. – 2009. – № 1. – С. 17–25.
32. Trenin D. The Revival of the Russian Military / D. Trenin // Foreign Affairs. – 2016. – Vol. 95. – No 3. – May/June. P. 23–29.
33. Legvold R. The Russia File: How to Move Toward a Strategic Partnership / R. Legvold // Foreign Affairs. – 2009. – Vol. 88. – No 4. – July/August. – P. 78–93.
34. Коткин С. Вечная геополитика России [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://inosmi.ru/politic/20160822/237601288.html> (дата обращения: 18 ноября 2017 г.) – Название с экрана.
35. Документы, связанные с договором СНВ-1 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.armscontrol.ru/start/rus/docs/start-11.htm> (дата обращения: 19 ноября 2017 г.) – Название с экрана.
36. Lepingwell J. Start-II and the Politics of Arms Control in Russia / J. Lepingwell // International Security. – 1995. – Vol. 20. – No 2. – P. 63–91.
37. Договор между Российской Федерацией и Соединенными Штатами Америки о дальнейшем сокращении и ограничении стратегических наступательных вооружений (СНВ-2) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.armscontrol.ru/start/rus/docs/dogovor.htm> (дата обращения: 19 ноября 2017 г.) – Название с экрана.
38. Договор СНВ-3 вступил в силу [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://graniru.org/Politics/World/US/RF/m.185990.html> (дата обращения: 19 ноября 2017 г.) – Название с экрана.
39. Ивашов Л. Нынешний договор СНВ-3 погубит Россию [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://via-midgard.info/news/in_russia/2687-leonid-ivashov-nyneshnij-dogovor-snv-3-rogubit.html (дата обращения: 20 ноября 2017 г.) – Название с экрана.
40. Мясников Е. О взаимосвязи стратегических ядерных и неядерных вооружений в новом Договоре СНВ [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.armscontrol.ru/pubs/em071610.htm#fn13> (дата обращения: 20 ноября 2017 г.) – Название с экрана.
41. Договор между РФ и США о сокращении стратегических наступательных потенциалов 24 мая 2002 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.businesspravo.ru/Docum/DocumShow_DocumID_29832.html (дата обращения: 20 ноября 2017 г.) – Название с экрана.
42. РФ оценит ущерб своей обороноспособности от программы Нанна-Лугара

- [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://ria.ru/defense_safety/20151218/1344333736.html (дата обращения: 20 ноября 2017 г.) – Название с экрана.
43. Їжак О. Спекотне і дощове літо в обложеної фортеці / О. Їжак // Дзеркало тижня. – 2016. – 20–26 серпня. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://gazeta.dt.ua/international/spekotne-i-doschove-lito-v-oblozheniy-forteci-.html> (дата звернення: 21 листопада 2017 р.) – Назва з екрану.
44. Ignatius D. Back to the future in Putin’s Europe / D. Ignatius // The Washington Post. – 2015. – 17th March. [Electronic resource] – Mode of Access: https://www.washingtonpost.com/opinions/back-to-the-future-in-putins-europe/2015/03/17/6c8dbb94-cce9-11e4-8c54-ffb5ba6f2f69_story.html (Last Access: 21th November 2017). – Title from the Screen.
45. Їжак О. Ядерний кут Росії / О.Їжак // Дзеркало тижня. – 2016. – 11–18 березня. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://gazeta.dt.ua/international/yaderniy-kut-dlya-rosiyi-.html> (дата звернення: 21 листопада 2017 р.) – Назва з екрану.
46. США включают Россию в «ось зла» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://forum-msk.org/material/news/13410.html> (дата обращения: 21 ноября 2017 г.) – Название с экрана.
47. Тренін Д.В. Зовнішня політика Росії: самоствердження чи інструмент модернізації? / Д. Тренін // День – 2008. – 3 червня.
48. Sarotte M. A Broken Promise? What the West Really Told Moscow About NATO Expansion / M. Sarotte // Foreign Affairs. – 2014. – Vol. 93. – No 5. – September/October. [Electronic resource] – Mode of Access: <https://www.foreignaffairs.com/articles/russia-fsu/2014-08-11/broken-promise> (Last Access: 19th November 2017). – Title from the Screen.
49. Орлик И.И. Россия и Восточная Европа: проблемы и перспективы / И. Орлик // Международная жизнь. – 1992. – № 7. – С. 27–35.
50. Страус А. НАТО. С Россией или без нее? / А. Страус // Международная жизнь. – 1998. – № 4. – С. 51–61.
51. Ельцин Б. Президентский марафон. Размышления, воспоминания, впечатления / Б. Ельцин. – М.: Изд-во АСТ, 2000. – 428 с.
52. Примаков Е.М. На горизонте – многополюсный мир / Е. Примаков // Международная жизнь. – 1996. – № 10. – С. 3–13.
53. Clinton V. My Life / V. Clinton. – N. Y.: Random House, 2004. – 1008 p.
54. Основополагающий акт о взаимных отношениях, сотрудничестве и безопасности между Российской Федерацией и Организацией североатлантического договора от 27 мая 1997 года [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.mid.ru/obsie-voprosy-mezdunarodnoj-bezopasnosti-i-kontrola-nad-vooruzheniami/-/asset_publisher/6sN03cZTYZOC/content/id/608584 (дата обращения: 19 ноября 2017 г.) – Название с экрана.
55. Фортен О. Россия и Запад: без драки не обойтись [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://inosmi.ru/politic/20170209/238697827.html> (дата обращения: 20 ноября 2017 г.) – Название с экрана.
56. Россия называет рамки, в которых готова помогать США [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.pravda.com.ua/rus/news/2001/09/24/4363060> (дата обращения: 21 ноября 2017 г.) – Название с экрана.
57. Иванов П. Россия – НАТО: европейская безопасность на рубеже столетий / П. Иванов, Б. Халоша // Мировая экономика и международные отношения. – 2001. – № 4. – С. 3–13.
58. Рукавишников В.О. Холодная война, холодный мир. Общественное мнение в США и Европе о СССР/России, внешней политики и безопасности Запада / В. Рукавишников. – М.: Акад. Проект, 2005. – 864 с.
59. Кондолиза Райс попросила Россию не мешать США в «освоении» постсоветского пространства [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.irony.ru/2006/05/05/kondo_liza.html (дата обращения: 21 ноября 2017 г.) – Название с экрана.
60. Bugajski J. Russia’s Pragmatic Reimperialization / J. Bugajski // Caucasian Review of International Affairs. – 2010. – Vol. 4 (1). – P. 3–19.
61. Rumer E. Russia and the Security of Europe / E. Rumer. – Washington: Carnegie Endowment for International Peace, 2016. – 56 p.
62. Європа як «пороховий льох» і ядерний арсенал Росії [Электронный ресурс]. – Режим

доступу:

<http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:kdw8iN9MhVgJ:www.newsru.ua/arch/press/30may2007/inopressa.html+&cd=1&hl=ru&ct=clnk&gl=ua> (дата звернення: 21 листопада 2017 р.) – Назва з екрану.

63. Wales Summit Declaration. Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Wales 5th September 2014 [Electronic resource] – Mode of Access: http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm?selectedLocale=en (Last Access: 20th November 2017). – Title from the Screen.

64. Американська танкова бригада дислокуватиметься біля кордону України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://glavcom.ua/video/amerikanska-tankova-brigada-dislokuvatimetsya-bilya-kordonu-ukrajini-375925.html> (дата звернення: 21 листопада 2017 р.) – Назва з екрану.

65. Лата В. ПРО: Искусственный тупик или окно возможностей во взаимоотношениях НАТО – Россия? / В. Лата, В. Мальцев // Индекс безопасности. – № 1(96). – Т. 17. – С. 113–122.

66. Росія VS США: відносини з нуля (За матеріалами NBC, The Financial Times, Труд, The Times, The Washington Post, Le Monde) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.intv-inter.net/news/article/?id=57754009 (дата звернення: 22 листопада 2017 р.) – Назва з екрану.

67. Блескин М. Россия – новая сверхдержава? [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://inosmi.ru/russia/20131219/215864782.html#ixzz3Pe22hI70> (дата обращения: 22 ноября 2017 г.) – Название с экрана.

68. Мухин В. Американская ПРО в Европе уже под прицелом Москвы / В. Мухин // Независимая газета. – 2016. – 13 мая.

69. РФ развернула ракеты Бастион под Калининградом [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://korrespondent.net/world/3777283-rf-razvernula-rakety-bastyon-pod-kalynynhradom> (дата обращения: 18 ноября 2017 г.) – Название с экрана.

70. Sweeney C. Russia still cool on new U.S. anti-missile scheme / C. Sweeney // Reuters. – 2009. – 29th September. [Electronic resource] – Mode of Access: <http://www.reuters.com/article/us-russia-usa-shield-idUSTRE58S2YY20090929> (Last Access: 20th November 2017). – Title from the Screen.

71. Reif K. The European Phased Adaptive Approach at a Glance [Electronic resource] – Mode of Access: <http://www.armscontrol.org/print/4392> (Last Access: 22nd November 2017). – Title from the Screen.

72. США хотят обезглавить РФ: в Минобороны раскрыли подробности [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://news-glance.com/43813-ssha-xotyat-obezglavit-rf-v-minoborony-raskryli-podrobnosti-full.html> (дата обращения: 20 ноября 2017 г.) – Название с экрана.

73. США подтвердили готовность продолжить размещение систем THAAD в Южной Корее [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.interfax.ru/world/557099> (дата обращения: 20 ноября 2017 г.) – Название с экрана.

74. The Vice President Meets with Ukrainian President Yushchenko [Electronic resource] – Mode of Access: <https://obamawhitehouse.archives.gov/blog/2009/07/21/vice-president-meets-with-ukrainian-president-yushchenko> (Last Access: 21st November 2017). – Title from the Screen.

75. Verona E. The True Cost of Jackson – Vanik / E. Verona // The National Interest. – 2012. – 29th March. [Electronic resource] – Mode of Access: <http://nationalinterest.org/commentary/the-true-cost-jackson-vanik-6702> (Last Access: 19th November 2017). – Title from the Screen.

76. Толстов С.В. Сучасні міжнародно-політичні процеси як відображення еволюції міжнародної системи / С. Толстов // Країни пострадянського простору в умовах формування багатополюсного світу: історичні уроки та перспективи: зб. наук. праць / за заг. ред. А.Г. Бульвінського. – К.: ДУ «Ін-т всесвітньої історії НАН України», 2016. – С. 26–39.

77. Обама заявил о доказательствах причастности России к кибератакам на США [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.rbc.ru/politics/17/11/2016/582de34b9a79473df26d2a55> (дата обращения: 19 ноября 2017 г.) – Название с экрана.

78. Нексон М. Путин – Суперзвезда. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://inosmi.ru/politic/20170115/238524148.html> (дата обращения: 21 ноября 2017 г.) – Название с экрана.

79. Экс-главком НАТО в Европе объявил Россию «экзистенциальной угрозой» для США [Электронный ресурс]. – Режим доступа:

http://www.infox.ru/authority/defence/2016/06/27/Eks_glavkom_NATO_v_Y.phtml?utm_source=vz.ru&utm_medium=partner&utm_campaign=right_240 (дата обращения: 21 ноября 2017 г.) – Название с экрана.

80. Шереметьева С. Российское самодержавие всегда будет угрожать развитию Украины [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://inosmi.ru/politic/20160927/237924246.html> (дата обращения: 21 ноября 2017 г.) – Название с экрана.

81. Sanctions after Crimea: Have they worked? [Electronic resource] – Mode of Access: <http://www.nato.int/docu/review/2015/Russia/sanctions-after-crimea-have-they-worked/EN/index.htm> (Last Access: 22nd November 2017). – Title from the Screen.

82. Заседание Совета Безопасности РФ от 22 июля 2014 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.kremlin.ru/transcripts/46305> (дата обращения: 22 ноября 2017 г.) – Название с экрана.

References

1. HALAKA, S. (2002) *Problema nerozpovsyudzhennya yadernoyi zbroiy u mizhnarodnyx vidnosynax*. Kyiv: VPC "Kyivskiy universytet".
2. HONCHAR B. (2013) *Rehionalni priorytety zovnishnoyi polityky administraciyi Baraka Obamy*. Aktualni problemy mizhnarodnyx vidnosyn. 112.1, p. 36–44.
3. HONCHAR, YU. (1997) *Evolyuciya polityky SShA shhodo intehtacijnyx procesiv u Zaxidnij Yevropi (kinec 80-h – 90-ti roky)*. Unpublished Thesis (PhD), Kyivskiy nacionalnyj universytet imeni Tarasa Shevchenka.
4. HORODNYA, N. (2014) *Sxidna Aziya u zovnishnij polityci SShA (1989–2013 rr.)*. Kyiv: Print-Servis.
5. KAMINSKYJ, YE. (2008) *Svit peremozhciv i peremozhenyx. Mizhnarodni vidnosyny i ukrajinska perspektyva na poch. XXI st.* Kyiv: Centr vilnoyi presy.
6. KANCELYARUK, B. (1995) *Sxidnoyevropejska dylema Ameryky*. Kyiv: In-t svitovoyi ekonomiky ta mizhnarodnyx vidnosyn NAN.
7. KOVAL, I. (2000) *Konceptualne oformlennya sxidnoyevropejskoyi polityky SShA na pochatku procesu hlobalnyx transformovan*. Unpublished Thesis (PhD), Odeskij derzh. un-t im. I.I. Mechnykova.
8. KOVALOVA, O. *Rosijska vijskovo-stratehichna zahroza dominuvannyu SShA v Latynskij Ameryci: namiry ta realnist. Mizhnarodni vidnosyny. Seriya "Politychni nauky"* [Online]. Available from: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/2515/2245 [Accessed: 18 th November 2017].
9. PARXOMCHUK, O. (2006) *Systemna evolyuciya mizhnarodnyx vidnosyn i procesy demilitaryzaciyi ta konversiyi*. Kyiv: VPC "Kyivskiy universytet".
10. POHORSKA, I. (2010) *Mizhnarodno-politychna diya amerykansko-hlobalizmu* Unpublished Thesis (PhD), In-t svit. ekonomiky i mizhnar. vidnosyn NAN.
11. POHORILA, N. *Stratehiyi nacional'noyi bezpeky SShA za prezidentstva B. Obamy* [Online]. Available from: <http://uaforeignaffairs.com/ua/ekspertna-dumka/view/article/strategiji-nacionalnoji-bezpeki-ssha-za-prezidentstva-b> [Accessed: 18 th November 2017].
12. POTYEXIN, O. (2013) *SShA: prysmerky imperskoyi paradyhmy. SShA i svit XXI stolittya: kol. monohrafiya*. Kyiv: Centr vilnoyi presy.
13. RYBCHENKO, T. (2011) *Zovnishnya polityka administraciyi prezydenta SShA B. Obamy shhodo Rosijskoyi Federaciyi*. Unpublished Thesis (PhD), In-t svit. ekonomiky i mizhnar. vidnosyn NAN.
14. RYZHKOV, M. (2006) *"Grand Strategies": aktualizaciya amerykans'koho dosvidu stratehichnoho planuvannya*. Kyiv: "Vyd-tvo Alkor".
15. SINOVEC, P. (2004) *Yaderni strymuvannya v polityci SShA i Rosiyi v postbipolyarnyj period*. Unpublished Thesis (PhD), Odeskij derzh. un-t im. I.I. Mechnykova.
16. YURCHENKO, S. (2001) *Heostratehiya SShA v procesi stanovlennya hlobalnoyi derzhavy*. Unpublished Thesis (PhD), In-t svit. ekonomiky i mizhnar. vidnosyn NAN.
17. HVOZDKOV, S. (2014) *Zony nestabilnosti na terenax SND yak instrument realizaciyi heopolitychnyx cilej Rosiyi*. Naukovi zapysky TNPU im. V. Hnatyuka. Seriya: Istorija. 1.3, P. 88–92.
18. LUCENKO, A. (2010) *Stratehiyi "m'yakoyi syly" v heopolityci Spoluchenyx Shtativ Ameryky, Yevropejskoho Soyuzu ta Rosijskoyi Federaciyi*. Unpublished Thesis (PhD), In-t svit. ekonomiky i mizhnar. vidnosyn NAN.
19. MURASHKINA, M. (2015) *Vzayemodiya ta supernyctvo Rosiyi, SShA i Kytayu v Centralnij Aziyi*. Unpublished Thesis (PhD), Chornomor. derzh. un-t im. Petra Mohyly.

20. SLOBODYAN, N. (2014) *Spolucheni Shtaty Ameryky ta Rosijska Federaciya v Perskij zatoci: soyuznyky – supernyky*. Kyiv: OOO "Polihraf plyus".
21. SHEVCHUK, O. (2008) *Kytaj mizh SShA ta Rosiyeyu: heostrategichni vidnosyny*. Mykolayiv: Ilion.
22. LEGVOLD, R. (2007) *Russian Foreign Policy During Periods of Great State Transformation In: Russian Foreign Policy in the Twenty-first Century and the Shadow of the Past*. New York: Columbia University Press, P. 77–144.
23. MOTYL, O. *Nastupni 25 rokov dlya Ukrainy: vyklyky i cili* [Online]. Available from: <http://gazeta.ua/blog/49187/nastupni-25-rokiv-dlya-ukrayini-viklyki-i-cili> [Accessed: 18 th November 2017].
24. KANET, R.; LARIVE, H. (2012) *NATO and Russia: A Perpetual New Beginning*, Perceptions. Vol. XVII.1, P. 75–96.
25. KRAMER, M. (2002) *NATO, the Baltic states and Russia: a framework for sustainable enlargement*. International Affairs. Vol. 78.4, P. 731–756.
26. SNYDER, T. *The Real Reason Russia Is 'Helping' Syria* [Online]. Available from: <http://time.com/4054941/putin-russia-syria> [Accessed: 19 th November 2017].
27. HEADLEY, J. (2008) *Russia and the Balkans: Foreign Policy from Yeltsin to Putin*. New York: Columbia University Press.
28. CHERNYSHEV, A. (ed) (1996) *Deklaracyya o zaversheny xolodnoj vojny*. In: *Vneshnyaya polytyka Rossyy: sb. dok. (1990–1992)*. Moskva: Mezhdunar. otnoshenyya, P. 225–226.
29. SHAKLEINA, T. (ed) (1999) *Xartyya rossyjsko-amerykansko partnerstva y druzhby*. In: *Vneshnyaya polytyka Rossyy: sb. dok. (1991–1998): xrestomat. v 2 t*. Moskva: MONF, T. 2: Dokumenty.
30. BZHEZYNSKYJ, Z. (1998) *Velykaya shaxmatnaya doska. Hospodstvo Ameryky y eho heostrategicheskye imperatyvy*. Moskva: Mezhdunar. otnoshenyya.
31. MIHEEV, V. (2009) *Vostochnoazyatskaya "mnohopolyarnost": treuholnyk "Rossyya – Kytaj – SshA"*. *Myrovaya ekonomyya y mezhdunarodnyye otnoshenyya*. 1, P. 17–25.
32. TRENIN, D. (2016) *The Revival of the Russian Military*. Foreign Affairs. Vol. 95.3. May/June, P. 23–29.
33. LEGVOLD, R. (2009) *The Russia File: How to Move Toward a Strategic Partnership*. Foreign Affairs. Vol. 88.4. July/August, P. 78–93.
34. KOTKIN, S. *Vechnaya heopolytyka Rossyy* [Online]. Available from: <http://inosmi.ru/politic/20160822/237601288.html> [Accessed: 18 th November 2017].
35. *Dokumenty, svyazannye s dohovorom SNV-1* [Online]. Available from: <http://www.armscontrol.ru/start/rus/docs/start-11.htm> [Accessed: 19 th November 2017].
36. LEPINGWELL, J. (1995) *Start-II and the Politics of Arms Control in Russia*. International Security. Vol. 20.2, P. 63–91.
37. *Dohovor mezhdru Rossyyskoy Federatsyyey y Soedynennymy Shtatamy Ameryky o dalneyshem sokrashcheny y ohranyncheny strategicheskyykh nastupatelnykh vooruzheny (SNV-2)* [Online]. Available from: <https://www.armscontrol.ru/start/rus/docs/dogovor.htm> [Accessed: 19 th November 2017].
38. *Dohovor SNV-3 vstupil v sylu* [Online]. Available from: <http://graniru.org/Politics/World/US/RF/m.185990.html> [Accessed: 19 th November 2017].
39. YVASHOV, L. *Nyneshnyj dohovor SNV-3 pohubyt Rossyyu* [Online]. Available from: http://via-midgard.info/news/in_russia/2687-leonid-ivashov-nyneshnij-dogovor-snv-3-pogubit.html [Accessed: 20 th November 2017].
40. MIASNIKOV, E. *O vzaymosvyazy strategicheskyykh yadernyykh y neyadernyykh vooruzheny v novom Dohovore SNV* [Online]. Available from: <http://www.armscontrol.ru/pubs/em071610.htm#fn13> [Accessed: 20 th November 2017].
41. *Dohovor mezhdru RF y SShA o sokrashcheny strategicheskyykh nastupatelnykh potentsyalov 24 maya 2002 h* [Online]. Available from: http://www.businesspravo.ru/Docum/DocumShow_DocumID_29832.html [Accessed: 20 th November 2017].
42. *RF otsenyt ushcherb svoey oboronosposobnosti ot prohrammy Nanna-Luhara* [Online]. Available from: https://ria.ru/defense_safety/20151218/1344333736.html [Accessed: 20 th November 2017].
43. YIZHAK, O. (2016) *Spekotne i doshchove lito v oblozheniy fortetsi. Dzerkalo tyzhnya* [Online]. 20–22 serpnya. Available from: <http://gazeta.dt.ua/international/spekotne-i-doshchove-lito-v>

oblozheniy-forteci-_.html [Accessed: 21 th November 2017].

44. IGNATIUS, D. (2015) *Back to the future in Putin's Europe*. *The Washington Post*. 17 th March [Online]. Available from: https://www.washingtonpost.com/opinions/back-to-the-future-in-putins-europe/2015/03/17/6c8dbb94-cce9-11e4-8c54-ffb5ba6f2f69_story.html [Accessed: 21 th November 2017].

45. YIZHAK, O. (2016) *Yadernyy kut Rosiyi. Dzerkalo tyzhnya* [Online]. 11–18 berezhnya. Available from: http://gazeta.dt.ua/international/yaderniy-kut-dlya-rosiyi-_.html [Accessed: 21 th November 2017].

46. SShA vklyuchayut Rossyyu v "os zla" [Online]. Available from: <http://forum-msk.org/material/news/13410.html> [Accessed: 21 th November 2017].

47. TRENIN, D. (2008) *Zovnishnya polityka Rosiyi: samostverdzhennyya chy instrument modernizatsiyi?* Den 3 chervnya.

48. SAROTTE, M. (2014) *A Broken Promise? What the West Really Told Moscow About NATO Expansion*. *Foreign Affairs*. Vol. 93.5. September/October [Online]. Available from: <https://www.foreignaffairs.com/articles/russia-fsu/2014-08-11/broken-promise> [Accessed: 19 th November 2017].

49. ORLYK, Y. (1992) *Rossyya y Vostochnaya Evropa: problemy i perspektyvy*. *Mezhdunarodnaya zhyzn*. 7, P. 27–35.

50. STRAUS, A. (1998) *NATO. S Rossyey yly bez nee?* *Mezhdunarodnaya zhyzn*. 4, P. 51–61.

51. ELTSYN, B. (2000) *Prezydentskiy marafon. Razmyshlenyya, vospomynanyya, vpechatlenyya*. Moskva: Yzd-vo AST, 2000.

52. PRIMAKOV, E. (1996) *Na horyzonte – mnohopolyusnyy myr*. *Mezhdunarodnaya zhyzn*. 10, p. 3–13.

53. CLINTON, B. (2004) *My Life*. New York: Random House.

54. *Osnovopolahayushchyy akt o vzaymnykh otnoshennyakh, sotrudnychestve y bezopasnosti mezhdu Rossyyskoy Federatsyey y Orhanyzatsyey severoatlantycheskoho dohovora ot 27 maya 1997 hoda* [Online]. Available from: http://www.mid.ru/obsie-voprosy-mezhdunarodnoj-bezopasnosti-i-kontrola-nad-vooruzheniyami/-/asset_publisher/6sN03cZTYZOC/content/id/608584 [Accessed: 19 th November 2017].

55. FORTEN, O. *Rossyya y Zapad: bez draky ne oboytys* [Online]. Available from: <http://inosmi.ru/politic/20170209/238697827.html> [Accessed: 20 th November 2017].

56. *Rossyya nazyyaet ramky, v kotorykh hotova pomohat SshA* [Online]. Available from: <http://wwwpravda.com.ua/rus/news/2001/09/24/4363060> [Accessed: 21 th November 2017].

57. IVANOV, P. (2001) *Rossyya – NATO: evropeyskaya bezopasnost na rubezhe stoletyy*. *Myrovaya ekonomyya y mezhdunarodnyye otnoshenyya*. 4. P. 3–13.

58. RUKAVYSHNYKOV, V. (2005) *Kholodnaya vojna, kholodnyy myr. Obschestvennoe mnenyye v SShA y Evrope o SSSR/Rossyy, vneshney polytyky y bezopasnosti Zapada*. Moskva: Akad. Proekt.

59. *Kondolyza Rays poprosyla Rossyyu ne meshat SShA v "osvoenyy" post-sovet-skoho prostranstva* [Online]. Available from: http://www.irony.ru/2006/05/05/kondo_liza.html [Accessed: 21 th November 2017].

60. BUGAJSKI, J. (2010) *Russia's Pragmatic Reimperialization*. *Caucasian Review of International Affairs*. Vol. 4 (1), P. 3–19.

61. RUMER, E. (2016) *Russia and the Security of Europe*. Washington: Carnegie Endowment for International Peace.

62. *Yevropa yak "porokhovyy lokh" i yadernyy arsenal Rosiyi* [Online]. Available from: <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:kdw8iN9MhVgJ:www.newsru.ua/arch/press/30may2007/inopressa.html+&cd=1&hl=ru&ct=clnk&gl=ua> [Accessed: 21 th November 2017].

63. *Wales Summit Declaration. Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Wales 5 th September 2014* [Online]. Available from: http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm?selectedLocale=en [Accessed: 20 th November 2017].

64. *Amerykanska tankova bryhada dyslokuvatymetsya bilya kordonu Ukrayiny* [Online]. Available from: <http://glavcom.ua/video/amerykanska-tankova-brigada-dislokuvatimetsya-bilya-kordonu-ukrajini-375925.html> [Accessed: 21 th November 2017].

65. LATA, V.; MALTSEV, V. (2011) *PRO: Yskusstvennyy tpyk yly okno vozmozhnostey vo vzaymootnoshennyakh NATO – Rossyya?* *Yndeks bezopasnosti*. 1(96). T. 17, P. 113–122.

66. *Rosyya VS SShA: vidnosyny z nulya (Za materialamy NBC, The Financial Times, Trud, The*

Times, The Washington Post, Le Monde) [Online]. Available from: www.intv-inter.net/news/article/?id=57754009 [Accessed: 22 th November 2017].

67. BLESKYN, M. *Rossyya – novaya sverkhderzhava?* [Online]. Available from: <http://inosmi.ru/russia/20131219/215864782.html#ixzz3Pe22hI70> [Accessed: 22 th November 2017].

68. MUKHYN, V. (2016) *Amerykanskaya PRO v Evrope uzhe pod prytselom Moskvy*. *Nezavysymaya hazeta*. 13 maya.

69. *RF razvernula rakety Bastyon pod Kalynynhradom* [Online]. Available from: <http://korrespondent.net/world/3777283-rf-razvernula-rakety-bastyon-pod-kalynynhradom> [Accessed: 18 th November 2017].

70. SWEENEY, C. (2009) *Russia still cool on new U.S. anti-missile scheme*. *Reuters*. 29 th September [Online]. Available from: <http://www.reuters.com/article/us-russia-usa-shield-idUSTRE58S2YY20090929> [Accessed: 20 th November 2017].

71. REIF, K. *The European Phased Adaptive Approach at a Glance* [Online]. Available from: <http://www.armscontrol.org/print/4392> [Accessed: 22 th November 2017].

72. *SshA khotyat obez-hlavyt RF: v Mynoborony raskryli podrobnosti* [Online]. Available from: <http://news-glance.com/43813-ssha-xotyat-obezglavit-rf-v-minoborony-raskryli-podrobnosti-full.html> [Accessed: 20 th November 2017].

73. *SshA podtverdyly hotovnost prodolzhyt razmeshchenye system THAAD v Yuzhnoy Koree* [Online]. Available from: <http://www.interfax.ru/world/557099> [Accessed: 20 th November 2017].

74. *The Vice President Meets with Ukrainian President Yushchenko* [Online]. Available from: <https://obamawhitehouse.archives.gov/blog/2009/07/21/vice-president-meets-with-ukrainian-president-yushchenko> [Accessed: 21 th November 2017].

75. VERONA, E. (2012) *The True Cost of Jackson – Vanik*. *The National Interest*. 29 th March [Online]. Available from: <http://nationalinterest.org/commentary/the-true-cost-jackson-vanik-6702> [Accessed: 19 th November 2017].

76. TOLSTOV, S. (2016) *Suchasni mizhnarodno-politychni protsesy yak vidobrazhennya evolyutsiyi mizhnarodnoyi systemy*. *Krayiny postradyanskoho prostoru v umovakh formuvannya bahatopolyusnogo svitu: istorychni uroky ta perspektyvy: zb. nauk. Prats. Kyiv: DU "In-t vsesvitnoyi istoriyi NAN Ukrayiny"*, P. 26–39.

77. *Obama zayavyl o dokazatelstvakh prychnosty Rossyy k kyberatakam na SshA* [Online]. Available from: <http://www.rbc.ru/politics/17/11/2016/582de34b9a79473df26d2a55> [Accessed: 19 th November 2017].

78. NEKSON, M. *Putyn – Superzvezda* [Online]. Available from: <http://inosmi.ru/politic/20170115/238524148.html> [Accessed: 21 th November 2017].

79. *Eks-hlavkom NATO v Evrope obyavyl Rossyyu "akzystentsyalnoy uhrozoy" dlya SshA* [Online]. Available from: http://www.infox.ru/authority/defence/2016/06/27/Eks_glavkom_NATO_v_Y.phtml?utm_source=vz.ru&utm_medium=partner&utm_campaign=right_240 [Accessed: 21 th November 2017].

80. SHEREMETEVA, S. *Rossyyskoe samoderzhavye vsehda budet uhrozhat razvytyyu Ukrayny* [Online]. Available from: <http://inosmi.ru/politic/20160927/237924246.html> [Accessed: 21 th November 2017].

81. *Sanctions after Crimea: Have they worked?* [Online]. Available from: <http://www.nato.int/docu/review/2015/Russia/sanctions-after-crimea-have-they-worked/EN/index.htm> [Accessed: 22 th November 2017].

82. *Zasedanye Soveta Bezopasnosti RF ot 22 ijulja 2014 h.* [Online]. Available from: <http://www.kremlin.ru/transcripts/46305> [Accessed: 22 th November 2017].

Надійшла до редколегії 23.10.2017

Oleg Kondratenko Ph.D. (history), Associate Professor, Kyiv Taras Shevchenko National University, Kyiv, Ukraine

THE UNITED STATES OF AMERICA AND THE RUSSIAN FEDERATION: GEOSTRATEGY OF RELATIONS

Abstract. The key aspects of the relations between the USA and Russia in the period since the end of the Cold War to the present have been considered. It is underlined that in the early

years of the post-Cold-War period, the Russian Federation took the course of rapprochement with the United States to resolve a number of security issues, primarily the reduction of strategic weapons.

Washington and Moscow signed the documents declaring that the parties no longer consider each other as opponents. To this end, the parties established a strategic partnership to face the challenges of a new world order, in particular international terrorism.

It is outlined that at in the early 2000s, a number of contradictions related to the expansion of NATO to the east and the deployment of the US missile defense system in Eastern Europe and the Far East arose between the parties.

The European MDS (missile defense system) is capable of leveling Russia's strategic nuclear forces throughout the European part of Russia to the Urals and breaking the existing balance of strategic weapons in favor of the United States.

Later on, the fifth and the sixth NATO expansion took place. These were marked by admittance of the Baltic countries in particular. The situation grew even more complicated after the clash of geostrategic interests between the USA and Russia on the post-Soviet territory happened. It took its climax when Russia infringed Georgia in 2008 and Ukraine in 2014.

Key words: the USA, the Russian Federation, geo-strategy, interstate relations, missile defense system (MDS), NATO, confrontation.

УДК 332 (498)

Микола Сайчук

кандидат історичних наук,
член правління громадської організації
«Українська асоціація американістики»

БАСЕЙН ЧОРНОГО МОРЯ В ОПЕРАТИВНО-СТРАТЕГІЧНОМУ ПЛАНУВАННІ ЗБРОЙНИХ СИЛ США ПІД ЧАС ХОЛОДНОЇ ВІЙНИ

Анотація. В статті розглянуто, яке місце відводилося завданням встановлення та утримання контролю над басейном Чорного моря та Чорноморськими протоками в оперативному та стратегічному плануванні Збройних Сил США під час Холодної війни. Наголошено, що Чорноморський регіон вважався одним з двох головних напрямів ведення американської стратегічної наступальної операції проти СРСР у Європі. Але в 1960-х роках внаслідок розгортання постійної присутності радянського флоту в Середземному морі та загальне посилення Радянської Армії басейн Чорного моря виявився закритим для Збройних Сил США і НАТО. В американському плануванні відбулися суттєві зміни через перехід до стратегічної оборони в зоні Чорноморських проток. Активні дії в басейні Чорного моря допускалися лише на другому-третьому етапі війни після досягнення рішучого успіху в Центральній Європі та завдання поразки угрупованню радянсько-болгарських військ на Балканах. Через неможливість турецьких гарнізонів самостійно утримати оборону Чорноморських проток передбачалося прибуття сильних американських резервів.

На початку 1980-х років через наближення Збройних Сил США до військово-технічної переваги над Радянською Армією у звичайних озброєннях, американське командування повернулося до задуму ведення операцій в басейні Чорного моря. Свідченням розробки нових оперативних концепцій стало регулярне проведення так званих «Black Sea Ops» – оперативних служб американського 6-го флоту в Чорному морі.

Ключові слова: США, СРСР, Чорне море, Чорноморські протоки, НАТО, Варшавський Договір.